

**YÜRÜNEBİLİR MEKANLARIN ÇEVRESEL ÖZELLİKLERİNİN YERE BAĞIMLILIK
DUYGUSUNA ETKİSİ: TRABZON KIYI BANDI ÖRNEĞİ**

*THE EFFECTS OF ENVIRONMENTAL ATTRIBUTES OF WALKABLE PLACES: SAMPLE
OF TRABZON COASTAL LINE*

Dr. Doruk Görkem ÖZKAN

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü,
dorukgorkemozkan@gmail.com Trabzon/Türkiye

ÖZ

Kentsel açık mekanlarda, yollar, sokaklar, meydanlar, parklar ve kıyı alanları gibi konumlar insan-çevre etkileşimini oluşturan önemli açık mekanlardır. Bu konumlardan özellikle kıyı rekreasyon alanları, özellikle hareket alanı oluşturması ve sosyal etkileşime olanak sağlaması açısından oldukça önemlidir. Bu boyutuyla kıyı rekreasyon alanları, insanın yüzyıllardır en temel etkileşim aracı olan yürüme deneyimine olanak sağlamaktadır. Yürünebilir mekanlar, yalnızca fiziksel aktivite anlamında iyi yürüme olanakları sunmanın yanında, kişinin sosyal ve duygusal ihtiyaçlarına da yanıt verebilecek çevresel özellikleri sunmalıdır. Literatürde yürünebilirliği etkileyen başarılı çevresel özelliklerin neler olduğu, özellikle geniş ölçekli yayalaştırma alanları üzerinden çalışılmıştır. Bu çalışma daha küçük ölçekli yürüyüş aksının, kullanıcılarda işlevsel bağlılık (yere bağlılık) oluşturan çevresel özelliklerin neler olduğunu ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu kapsamda Trabzon kıyı bandında 115 katılımcı ile 2017 yılının mayıs ve eylül ayları arasında anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak kullanıcıların yürüme davranışı açısından işlevsel bağlılıklarını etkileyen çevresel faktörler, gerçekleştirilen regresyon analizleri sonucunda ortaya koyulmuştur. Çalışma sonucunda kıyı bandı yürüyüş aksında kullanıcıların işlevsel bağlılıklarını arttıran çevresel faktörlerin konfor, güvenlik, ulaşılabilirlik ve sosyalleşme faktörleri olduğu ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yürünebilirlik, Çevresel özellikler, İşlevsel bağlılık

ABSTRACT

In urban open spaces, locations such as roads, streets, squares, parks and coastal areas are important open spaces forming human-environment interaction. Especially coastal recreation areas from these positions are very important in terms of providing a place for movement and social interaction. With this dimension, coastal recreation areas allow people to experience walking as the most basic means of interaction for centuries. Walkable spaces should offer environmental attributes that can also respond to one's social and emotional needs, as well as providing good walking opportunities in the sense of physical activity. In the literature, what is the most successful environmental attributes that affect walkability, especially the large-scale pedestrian areas. This study aimed to reveal what the environmental attributes that make functional attachment (place dependence) in the users of the smaller scale walking axis. In this context, a survey was conducted between May and September of 2017 with 115 participants in the Trabzon coastal zone. As a result, the environmental factors affecting the functional attachment of the users in terms of walking behavior were revealed as the result of the regression analysis. As a result of the study, it has been revealed that environmental factors that increase the functional attachment of the users in the coastal shoreline are comfort, safety, accessibility and sociability factors.

Key Words: Walkability, Environmental attributes, Place dependence

1. GİRİŞ

Günümüzde gelişen iletişim teknolojileri ve buna bağlı olarak değişen gereksinimler, insanların ve çevrenin etkileşimini farklı bir boyuta taşımıştır. Çevresel psikoloji, mimarlık, planlama ve tasarım disiplinleri, bu değişen insan – çevre etkileşimini sorgulamakta ve yeni yaklaşımlar ortaya koymaktadır. Kentsel açık mekanlarda insan ve çevre etkileşiminin olduğu, yollar, sokaklar, meydanlar, parklar ve kıyı alanları gibi konumlar oldukça önem taşımaktadır. Bunlar arasında özellikle kıyı kentlerinde hareket alanı oluşturması ve sosyal etkileşime olanak sağlaması açısından kıyı rekreasyon alanları çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

İnsan ve çevrenin etkileşim alanı olarak kıyılar; sunduğu fiziksel ve sosyal özelliklerin çeşitliliği ile kentin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Özellikle kentsel bütünleşme aracı olarak düşünülen kıyı alanları, yapısal müdahalelerin daha az olduğu, su ve karayı birbirine bağlayan ve kıyı çizgisi boyunca süreklilik oluşturan hareket ve sosyalleşme mekanlarıdır (Ruth ve Baklanov,2012). Özellikle kentlerimizde yoğun yapılaşmanın devam etmesi kesintisiz ve süreklilik gösteren açık mekanların azalmasına yol açmaktadır. Bu boyutuyla kıyı rekreasyon alanları, kentli insanın yüzyıllardır en temel etkileşim araçlarından biri olan yürüme deneyimine olanak sağlamaktadır. Günümüzde kentsel tasarımcılar, yürümeye olanak sağlayan çevresel faktörlerinin neler olduğunu araştırma ve yürünebilir mekanlar oluşturma eğilimindedirler. Pikora vd. (2003)'e göre yürünebilirlik kavramını; kentsel çevrelerin fiziksel ve sosyal özelliklerine karşı bireysel tepkileri içeren bir olgu olarak ifade etmektedir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere; yürünebilir mekanlar yalnızca fiziksel aktivite anlamında iyi yürüme olanakları sunmalarının yanında, kişinin sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını da karşılamalıdır.

Literatürde yürünebilirliği etkileyen çevrenin fiziksel ve sosyal faktörlerinin neler olduğu üzerine çalışmalar devam etmektedir. Ewing ve Handy (2009), Frank vd. (2010), Rogers vd. (2011), Talen ve Koschinsky (2011) yürünebilirlik kavramı üzerine yaptıkları çalışmalarda, yürünebilir mekanların sunduğu çevresel özelliklerin yanında sosyal özelliklerin de önemine dikkat çekmişlerdir. Yürünebilirlik konusunda araştırmalar yapan kentsel tasarımcılar, mimarlar, şehir plancıları ve peyzaj mimarları araştırmalarını çoğunlukla büyük ölçekli, genel yaklaşımlar üzerine kurgulamışlardır. Bu çalışma büyük ölçekte yayalaştırma çalışmaları kapsamında değil, mevcut yürünebilir mekanların sunduğu fiziksel ve sosyal özelliklerin kullanıcı ihtiyaçları açısından değerlendirilmesini içermektedir.

İnsan ihtiyaçları soyut kavramlardır. Bu kavramlar, ancak kentsel tasarımlar için kullanılabilir ölçütlere dönüştürüldüğünde, mekan kalitesinin artırılmasına olanak sağlayacaktır (Lang, 1994). Bu konuda, Maslow'un 1950'li yıllarda ortaya koyduğu ihtiyaçlar hiyerarşisi farklı yorumlamalarla günümüzde yapılan çalışmaların temelini oluşturmaktadır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde olduğu gibi, yürüme ihtiyaçlarını da şekillendiren birçok faktör vardır. Alfonzo (2005) bu faktörleri 6 başlık altında toplamaktadır: yapılabirlik, güvenlik, ulaşılabilirlik, yararlılık, fiziksel konfor ve sosyal ortamdır. Tüm bu çalışmaların amacı, tasarımcıların bu ihtiyaçları göz önüne alarak yürünebilir mekan tasarımları oluşturmalarını sağlamaktır. Bu konuda, bu ihtiyaçlardan birinin karşılanmaması yürüme eyleminin gerçekleşmemesi anlamını taşımamaktadır. Fakat bu ihtiyaçlar ne derece karşılanırsa, kullanıcı ile bütünleşen, kullanım yoğunluğu yüksek, canlı, kalabalık ve işlevsel olarak bağlılık duygusu oluşturan mekanlar oluşturulabilir. Bu da aynı zamanda o mekanın başarısının bir göstergesidir. Tüm bunlar düşünüldüğünde, başarılı yürünebilir mekanların oluşturulması, kullanıcı ihtiyaç ve gereksinimlerinin karşılandığı, kullanıcıda işlevsel bağlılık oluşturan fiziksel ve sosyal çevre özellikleri ile sağlanabilir.

Çevresel psikoloji literatüründe, kullanıcıların belirli bir konuma işlevsel bağlılığı "yere bağımlılık" olarak ifade edilmektedir (Williams vd.,1992). İşlevsel bağlılık veya yere bağımlılık, kullanıcının arzu ettiği etkinlikler için ihtiyaçlarını karşılamada konumun çevresel özelliklerinin sunduğu olanakların önemini yansıtır (Stokols & Shumaker, 1981; Vaske & Kobrin, 2001; Williams & Vaske, 2003). Kullanıcılar için önemli hissedilen, belirli ihtiyaçlarını karşılamak için olanak sağlayan, davranışsal amaçlarını karşılayan ve tercih ettikleri etkinliklerini bilinen alternatiflerden daha iyi destekleyen konumlarda yere bağımlılık geliştirilir (Williams ve ark., 1992). Diğer bir ifadeyle, mekanın fiziki ve işlevsel karakterinin sunduğu özellikler ve bu özelliklerin sağladığı sosyal etkileşimler yere bağımlılık üzerinde oldukça etkilidir. Özetlemek gerekirse yere bağımlılık, kullanıcıların bulunduğu mekanın fiziksel ve sosyal özelliklerini, diğer mekanlarla;

- ✓ belirli amaçları
- ✓ beklentileri
- ✓ ihtiyaçları kapsamında karşılaştırması sonucu değer verdiği bir bağlılık türüdür (Scannel&Gifford, 2010a;b).

Bu bağlılık türünün iki bileşeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, mevcut yerin sunduğu fiziksel ve sosyal özelliklerin, kullanıcılar tarafından değerlendirilmesidir. İkincisi ise, bu özelliklerin alternatif yerlerle karşılaştırılarak değerlendirilmesidir. Bu değerlendirmeler sonucu kullanıcılar, davranışsal amaçlarının desteklendiği ve imkanlar sağlayan mekanlara işlevsel olarak bağlanırlar(Elabd, 2013; Özkan, 2017).

Bu kapsamda bu çalışma Trabzon kent merkezi kıyı bandının sunduğu çevresel özelliklerin, yürünebilirlik işlevinde değerlendirilmesini içermektedir. Bu değerlendirme sonucu kullanıcıların yürünebilirlik kapsamında işlevsel bağlılıklarını etkileyen çevresel (fiziksel ve sosyal) faktörlerin neler olduğunu ortaya koymak ve çevresel özellikler ile işlevsel bağlılık arasındaki ilişkiyi açıklamak amaçlanmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Trabzon kentinin bir kıyı kenti olması ve Trabzon'da kıyı kullanımını canlandırmak amacıyla Trabzon sahilinde oluşturulan kıyı bandı yürüyüş aksı çalışma alanı olarak seçilmiştir. Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesinde yer alan Trabzon ili kent merkezinde bulunan yürüyüş aksı 9 km uzunluğundadır. Bu çalışma kapsamında yürünebilirliği etkileyen çevresel faktörlerin neler olduğu ve bunun işlevsel bağlılık oluşturmada etkileri araştırılmak istendiğinden bu konum çalışmanın ana materyalini oluşturmaktadır (Şekil 1). Trabzon kent merkezi kıyı bandında, ana etkinlik yürüyüş olmakla birlikte oturma, dinlenme, çevreyi izleme, yeme-içme, bisiklete binme gibi etkinliklere de olanak sağlamaktadır.

Şekil 1. Çalışma alanının konumu ve fotoğrafları

Bu araştırmada, Trabzon kıyı bandında bulunan ve rekreatif etkinliklere katılan kullanıcılarla yüz yüze anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket çalışması bölgede en yoğun kullanımın yaz aylarında oluşması sebebiyle 2017 yılının Mayıs ve Ekim ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Kullanıcıların rastgele seçildiği anket çalışması 115 kişiye uygulanmıştır. Kullanıcıların mekan deneyimlerini ölçmek için kullanılan bir ölçüm tekniği olan Likert tutum skalası tekniğiyle elde edilen yanıtların veriye dönüştürülmesi gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin değerlendirilip istatistiki analizlerini gerçekleştirmek için özellikle sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan SPSS 24.0 programı kullanılmıştır.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda, konuyla ilgili literatür taranarak oluşturulan veri toplama aracı üç ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde kullanıcıların demografik özelliklerine, ikinci bölümde mekanın fiziksel ve sosyal özelliklerine yönelik değerlendirmelerine ve son bölümde işlevsel bağlılıklarına ilişkin verilerin toplanması amaçlanmıştır. Veri toplama aracının ikinci bölümü, çevresel özelliklerin değerlendirilmesini içeren ölçekte 5'li Likert tipi ölçek uygulanmış ve 20 ifadeden oluşmaktadır. Ölçeğin hazırlanmasında, PPS (2000) tarafından kullanıcı ihtiyaçlarını dikkate alınarak belirlenen, başarılı kentsel açık mekanların sağlanması gereken özelliklerden ve Alfonzo (2005) yürüme ihtiyaçları hiyerarşisinden yararlanılmıştır. Son bölümde ise kullanıcıların işlevsel bağlılıklarını ölçmek amacıyla Williams ve Vaske (2003)'nin 6 ifadeden oluşan yere bağımlılık ölçeğinden yararlanılmıştır. Trabzon kıyı yürüyüş bandı kullanıcılarının, çevresel özelliklere ait verdikleri yanıtlara faktör analizi uygulanmıştır. Elde edilen faktörler ile işlevsel bağlılık arasındaki ilişki korelasyon ve çoklu doğrusal regresyon analizleri ile açıklanacaktır.

3. BULGULAR

3.1. Kullanıcıların Kişisel Özellikleri

Ankete katılan kullanıcıların kişisel özellikleri ve mekan kullanım tercihlerine ilişkin sorulara verdiği yanıtlar tablo 1'de sunulmuştur. Ankete katılan kullanıcıların %46,3'ü kadın %53,7'si erkektir. Katılımcıların yaş gruplarını incelediğimizde 26-35 yaş grubunun %36,9 ile en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. Kullanım sıklığının %31,5 ile her hafta sonu ve kullanım süresinin %42,3 ile 1-2 saat arasında yoğunlaştığı görülmektedir.

Kişisel Özellikler ve Kullanım Tercihleri		Oran (%)
Cinsiyet	Kadın	46,3
	Erkek	53,7

Yaş	15-25	19,7
	26-35	36,9
	36-45	23,4
	46-55	13,8
	56-65	5,0
	66 ve üstü	1,2
Kullanım sıklığı	Hergün	9,8
	Haftada birkaç kez	22,7
	Her hafta sonu	31,5
	Ayda birkaç kez	28,3
	Yılda birkaç kez	7,7
Kullanım süresi	Yarım saatten az	6,3
	Yarım saat	11,2
	1-2 saat	42,3
	2-3 saat	35,7
	3 saatten fazla	4,5

3.2. Çevresel Özelliklerin Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Anketin ikinci bölümü, Trabzon kıyı bandı yürüyüş alanı çevresel özelliklerinin ortaya koyulmasına yöneliktir. Çevresel özelliklere ilişkin ortalama değerler ve faktör analizi sonuçları tablo 2’de sunulmuştur. Kullanıcıların çevresel özelliklere yönelik değerlendirmelerini belirlemek amacıyla hazırlanan 20 soruluk ölçeğin ortalama değerinin 3,38 olduğu ortaya koyulmuştur. Katılımcılardan elde edilen verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını tespit etmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett testi uygulanmıştır. KMO katsayısı 0,748, Barlett testi sonucu 2963,786 bulunmuştur. Bu sonuçlar faktör analizi yapabilmek için örneklem büyüklüğünün yeterli ve verilerin faktör analizi için uygun olduğunu ortaya koymuştur. Çevresel özellikler değerlendirme ölçeğinin faktör yapısının belirlenmesinde öncelikle açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Açımlayıcı faktör analizi için Spss 24.0 programı kullanılmış ve ölçeğin faktör analizine uygunluğunu gösteren çeşitli güvenilirlik testleri uygulanmıştır. Analizde varimax rotasyonlu temel bileşenler analizi uygulanmış ve sonucu 0,30’dan düşük olan faktör yükleri gizlenmiştir. Tablo 2’de görüldüğü üzere Trabzon kıyı bandı yürüyüş alanının çevresel özelliklerini %73,571 varyansla açıklayan 6 alt boyut bulunmuştur. 20 ifadenin Cronbach Alpha değeri 0,755 ile yüksektir.

Analiz sonucunda 1.faktör “güvenlik” olarak isimlendirilmiştir. Bu faktör tek başına toplam varyansın %22,277’sini oluşturmakta ve Cronbach Alpha değeri 0,887’dir. 2.faktör “ulaşılabilirlik” olarak isimlendirilmiştir. Bu faktör toplam varyansın %16,871’lik kısmını oluşturmakta ve Cronbach Alpha değeri 0,894’dür. 3.faktör “konfor” olarak isimlendirilmiştir. Bu faktör toplam varyansın %12,065’ini oluşturmakta ve Cronbach Alpha 0,770’dir. 4.faktör “sosyalleşme” olarak isimlendirilmiştir. Bu faktör toplam varyansın %8,327’sini oluşturmakta ve Cronbach Alpha değeri 0,891’dir. 5. faktör “doğal güzellikler” olarak isimlendirilmiştir. Bu faktör toplam varyansın %7,162’lik kısmını oluşturmakta ve Cronbach Alpha değeri 0,762’dir. 6. Ve son faktör toplam varyansın %6,869’luk kısmını oluşturmakta ve Cronbach Alpha değeri 0,762’dir.

Tablo 2.Trabzon kıyı bandı yürüyüş alanına ait çevresel faktörler

Faktörler	X	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans %	Cronbach’s Alpha
Güvenlik			22,277	0,887
Akşam kullanımı	3,47	0,923		
Kalabalık insan varlığı	3,45	0,919		
Güvende hissetme duygusu	3,47	0,868		
Mekanların popülaritesi	3,43	0,827		
Ulaşılabilirlik			16,871	0,894
Geçirgenlik	4,17	0,947		
Kolay ulaşılabilirlik	3,95	0,917		
Süreklilik	4,00	0,880		
Konfor			12,065	0,770
Fiziksel konfor	3,61	0,864		
Estetik	3,79	0,847		
Bakımlı-temiz	3,43	0,841		
Sosyalleşme			8,327	0,891

Ortak kullanımlar	3,90	0,962		
Karşılaşmalara olanak tanınması	4,08	0,961		
Kullanıcı çeşitliliği	3,84	0,864		
Mekanın popüleritesi	3,62	0,659		
Doğal Güzellikler			7,162	0,749
Manzara	2,77	0,796		
Sessizlik ve huzur	2,40	0,480		
Görsel çeşitlilik	2,67	0,387		
Aktivite Olanakları			6,869	0,762
Etkinlik çeşitliliği	2,68	0,767		
Hizmet kalitesi	2,41	0,646		
Etkinlik mekanlarının yeterliliği	2,62	0,458		
Toplam Varyans (%)			76,840	0,755

3.3. Kullanıcıların İşlevsel Bağlılıklarına İlişkin Bulgular

Anketin üçüncü bölümü, Trabzon kıyı bandı kullanıcılarının işlevsel bağlılıklarının ortaya koyulmasına yöneliktir. Kullanıcıların işlevsel bağlılıklarına yönelik ortalama değerler ve faktör analizi sonuçları tablo 3’de sunulmuştur. Katılımcılardan elde edilen verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını tespit etmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett testi uygulanmıştır. KMO katsayısı 0,745, Barlett testi sonucu 3156,437 bulunmuştur. Bu sonuçlar faktör analizi yapabilmek için örneklem büyüklüğünün yeterli ve verilerin faktör analizi için uygun olduğunu ortaya koymuştur. Katılımcıların işlevsel bağlılıklarını ölçmek için hazırlanan 6 soruluk ölçek tek faktörde toplanmış ve bu faktörün varyansı %60,689 olarak açıklanmıştır. Bu faktör “işlevsel bağlılık” olarak isimlendirilmiştir.

Tablo 3. Kullanıcıların işlevsel bağlılık düzeyleri

Faktörler	X	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans %
İşlevsel Bağlılık (Yere Bağımlılık)			
5.Burada yaptığım şeyler için burayı başka hiçbir yere değişmem.	2,91	0,700	
4.Burada yaptığım şeyler diğer herhangi bir yerde yaptığım şeylerden daha önemli.	3,42	0,672	
1.Bu yer, yapmayı sevdiğim şeyleri yapabileceğim en iyi yer	3,57	0,759	
6.Burada yaptığım şeyleri benzer bir yerde yapmaktan da zevk alırdım*.	2,89	0,804	
3.Burayı ziyaret etmekten diğer her yerden daha fazla zevk alıyorum.	3,66	0,857	
2.başka hiçbir yer burayla kıyaslanamaz	2,91	0,862	
Toplam Varyans (%)			60,689

*Ters Kodlanmış İfade

3.4. Çevresel Özelliklerin ve Kullanıcıların İşlevsel Bağlılıkları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Kullanıcıların çevresel değerlendirmelerine yönelik alt boyutları olan güvenlik, ulaşılabilirlik, konfor, sosyalleşme, doğal güzellikler ve aktivite olanakları boyutlarının işlevsel bağlılık (yere bağımlılık) ile olan ilişkilerini belirlemek amacıyla korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 4). Korelasyon analizinin sonuçlarına göre güvenlik faktörü ($r= 0,542^{**}$; $p=.000$), ulaşılabilirlik ($r= 0,467^{**}$; $p=.000$), konfor ($r= 0,705^{**}$; $p=.000$), sosyalleşme ($r= 0,384^{**}$; $p=.000$), doğal güzellikler ($r= 0,164^{**}$; $p=.000$) ve aktivite olanakları ($r= 0,226^{**}$; $p=.000$) ile işlevsel bağlılık arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. Yaş ve cinsiyet ile işlevsel bağlılık arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 4. Çevresel özellikler alt boyutları ile diğer faktörler arasındaki ilişkiler

Değişkenler	İşlevsel Bağlılık
Güvenlik	0,542**
Ulaşılabilirlik	0,467**
Konfor	0,705**
Sosyalleşme	0,384**
Doğal Güzellikler	0,164**
Aktivite Olanakları	0,226**
Yaş	0,093
Cinsiyet	0,072
Kullanım sıklığı	0,347**
Kullanım süresi	0,328**

Kullanıcıların mekana yönelik işlevsel bağlılıklarını yordayan faktörleri belirlemek için ise regresyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 5). Regresyon analizi sonucunda, çevresel faktörlerden faktörlerinden “doğal güzellikler” ve “aktivite olanakları” faktörleri hariç diğer çevresel faktörlerin işlevsel bağlılık duygusunu yordadığı görülmektedir. Değerler kademeli bir artış göstererek 4. ve son adımda R2 değeri 0,774 olarak hesaplanmıştır. Analiz doğrusal modele uygundur (F (1-110) = 94,275; p=0.000) ve oto korelasyon yoktur. Bu durumda tablo 5’deki çevresel faktörlerinin kullanıcıların işlevsel bağlılıkları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etkisinin olduğu istatistiksel açıdan ortaya koyulmuştur.

Tablo 5. İşlevsel bağlılığa etki eden çevresel faktörleri belirlemeye yönelik regresyon analizi

Değişkenler	B	Std. Hata	β (Beta)	t	p
4 Sabit Sayı	3,669	0,117		134,803	,000
Konfor	0,183	0,042	0,529	11,670	,000
Güvenlik	0,182	0,045	0,526	11,618	,000
Ulaşılabilirlik	0,140	0,039	0,405	8,945	,000
Sosyalleşme	0,080	0,026	0,231	5,092	.000

R=0,880; R²0,774; Düzeltilmiş R²=0,766; Model F (4-110) = 94,275; p<0,01

Sonuç olarak araştırma kapsamında Trabzon kıyı bandı yürüyüş alanı kullanıcılarının çevresel özellikleri değerlendirmelerine ait faktörler, işlevsel bağlılıkları ve tüm bunların bir arada değerlendirilmesine ilişkin bulgular ortaya koyulmuştur.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Özellikle kentlerimizde yoğun ve plansız yapılaşma kesintisiz ve süreklilik gösteren açık mekanların azalmasına yol açmaktadır. Kıyı kenti olan Trabzon’da açık ve yeşil alanların kısıtlı oluşu nedeniyle hazırlanan kıyı rekreasyon alanı projesi, kullanıcılara yürünebilir konumlar oluşturması açısından oldukça önemlidir. Bu çalışma, günümüz kent insanının en temel ihtiyaçlarından biri olan yürüme ihtiyacını karşılayan kıyı sahil bandı yürüyüş aksında gerçekleştirilmiştir. Mevcutta yürünebilir konumların kısıtlı olduğu Trabzon kentinde, yürünebilirliği etkileyen çevresel özelliklerin neler olduğu ve bu özelliklerin kullanıcıların işlevsel bağlılıklarını üzerindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma, bu boyutuyla önem kazanmaktadır.

Araştırmanın ilk bölümünde kullanıcıların kişisel özellikleri ve mekan kullanım özellikleri, ikinci bölümde çevresel faktörler, üçüncü bölümde işlevsel bağlılık ve son bölümde bunların birbirleriyle olan ilişkileri irdelenmiştir.

Araştırmada, kıyı bandı çevresel özelliklerinin 6 farklı faktörde toplandığı görülmektedir. Bunlar “güvenlik”, “ulaşılabilirlik”, “konfor”, “sosyalleşme”, “doğal güzellikler” ve “aktivite olanakları” olarak isimlendirilmiştir. Bu sonuç Alfonzo (2005)’in yürüme ihtiyaçları hiyerarşisi ve PPS (2000)’in başarılı açık mekanların sağlaması gereken özellikler ile örtüşmeler göstermektedir. Kıyı bandı kullanıcılarının yürüyüş etkinliği için işlevsel bağlılıklarını etkileyen çevresel faktörler sırasıyla “konfor”, “güvenlik”, “ulaşılabilirlik” ve “sosyalleşme” faktörleridir.

Yürünebilirlik kapsamında ve başarılı açık mekanların sunması gereken çevresel özellikler kapsamında, Jacobs (1996), PPS (2000) ve Alfonzo (2005); yayaalara yürürken kolaylık ve uygunluk sunan; kaldırım genişliği, fiziksel elemanların uygunluğu, estetik görünüm ve bakımlı, temiz çevrelerin öneminden bahsetmiştir. Bu araştırma da kullanıcıların mekana işlevsel bağlılıklarını etkileyen en önemli faktör konfor koşulları olduğu ortaya koyulmuştur.

Aynı şekilde, trafik ve yaya akışının denetlendiği, çeşitli işletmelerin olduğu ve buna bağlı olarak kalabalık insan varlığı, kullanıcılarda güven duygusu oluşturan kriterlerdir. Bu nedenle bu çalışmada güvende olma duygusu, yürüyüş için bu konumların tercihinde önemli bir faktör olmuştur.

Forsyth (2015), yürünebilir mekanların sunması gereken çevresel özelliklerden birinin ulaşılabilirlik olduğunu belirtmiştir. Özellikle geçirgen ve süreklilik gösteren mekanların yürünebilirlik için oldukça önemli olduğunu vurgulamıştır. Araştırmamızda kullanıcıların yürünebilirlik davranışında işlevsel bağlılıklarını etkileyen faktörlerden biri de ulaşılabilirlik olarak sonuçlanmıştır. Bu sonuç Alfonzo (2005), Forsyth (2015) ve PPS (2000) in yapmış olduğu çalışmaları destekler niteliktedir.

Pikora (2003), yürünebilir mekanların tercihinde, yalnızca fiziksel aktivite anlamında iyi yürüme olanakları sunan mekanların değil, aynı zamanda kişinin sosyal ihtiyaçlarının da oldukça etkili olduğunu belirtmiştir. Özellikle ortak kullanımlar oluşturması ve Trabzon kent merkezinde yaygın kullanılan, popülaritesi yüksek bir mekan olması nedeniyle bu konumdaki kullanıcıların işlevsel bağlılıklarını belirleyen bir faktör de sosyalleşme olarak sonuçlanmıştır.

İnsanların temel ihtiyacı olan yürüme ihtiyacının karşılanacağı çevresel özelliklerin başarısının, kullanıcıların işlevsel bağlılıkları (yere bağlılık) üzerindeki etkilerini açıklayan bu çalışma, özellikle kentsel tasarımcılar, yöneticiler ve kullanıcılar açısından oldukça önemlidir. Çalışmanın ortaya koyduğu sonuçlar, özellikle yayalaştırma ve büyük ölçekli yürünebilirlik kararları üzerine çalışmaların aksine, küçük ölçekte yürüme davranışını etkileyen çevresel özellikler üzerine yoğunlaşmıştır. İnsanların gereksinimlerinin çeşitliliği ve değişen ihtiyaçlar göz önüne alındığında, bu çalışmanın, yürünebilirliği etkileyen tüm çevresel özellikleri ele aldığı iddia edilemez. Bu nedenle ileride yapılacak çalışmalarda, birden fazla yürüyüş alanları karşılaştırılarak bu çalışma ile örtüşmeleri karşılaştırılabilir. Çalışma kapsamında yürünebilirlik için ortaya koyulan bu çevresel özellikler dikkate alındığında, kullanıcıların o mekana karşı işlevsel bağlılık kazanmalarına olanak sağlayan tasarımlar üzerine daha detaylı çalışmalar yapılabilir. Kullanıcıda bağlılık duygusu geliştiren konular, kullanımın ve deneyimin olduğu, canlı ve hareketli konumlara dönüşerek, kullanıcıların fiziksel, sosyal ve duygusal kazanımlar sağlamasına olanak sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Alfonzo, M., (2005). "To Walk or not to Walk? The Hierarchy Of Walking Needs", *Environment and Behaviour*, 37, 808-836.
- Elabd, A., A., (2013). "Physical and Social Factors in Neighborhood Place Attachment: Implications for Design". North Carolina State University.
- Ewing, R., & Handy, S. (2009). "Measuring the Unmeasurable: Urban Design Qualities Related to Walkability", *Journal of Urban Design*, 14(1), 65–84. doi:10.1080/13574800802451155
- Forsyth, A. (2015). "What is a Walkable Place? The Walkability Debate in Urban Design". *Urban Design International*, 20(4), 274-292.
- Francis, M., (2003). *Urban Open Space: Designing for User Needs*. Land and Community Design Case Study Series, Washington, D.C: Island Pres.
- Frank LD, Sallis JF, Saelens BE, Leary L, Cain K, Conway TL, Hess PM. (2010). "The Development of a Walkability Index: Application to the Neighborhood Quality of Life Study". *Br J Sports Med*, 44:924–933.
- Kaplan, R., ve Kaplan, S., (1989). "The Experience of Nature: A Psychological Perspective", New York: Cambridge University Press.
- Lang, J. T. (1994). "Defining Legitimate Competition: Companies' Duties to Supply Competitors and Access to Essential Facilities". *Fordham Int'l LJ*, 18, 437.
- Lang, J., 1994. "Urban Design: The American Experience", Van Nostrand Reinhold, New York.
- Özkan, D. G. (2017). "Kentsel Açık Mekan Çevresel Özelliklerinin Yere Bağlılık Duygusu Üzerindeki Etkileri: K.T.Ü. Kanuni Kampüsü Örneği". Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Project for Public Spaces (Ed.). (2000). "How To Turn aPlace Around: A Handbook For Creating Successful Public Spaces". Project for Public Spaces Incorporated.
- Rogers, S. H., Halstead, J. M., Gardner, K. H., Carlson, C. H. (2011). "Examining Walkability and Social Capital as Indicators of Quality of Life at the Municipal and Neighborhood Scales", *Applied Research in Quality of Life*, 6(2): 201-213.
- Ruth, M. ve Baklanov, A. 2012. "Urban Climate Science, Planning, Policy and Investment Challenges". *Urban Climate* 1, 1-3.
- Scannell, L., & Gifford, R., 2010a. "The Relations Between Natural and Civic Place Attachment and Pro-environmental Behavior", *Journal of Environmental Psychology*, 30, 3, 289–297.
- Scannell, L., & Gifford, R., 2010b. "Defining Place Attachment: A Tripartite Organizing Framework", *Journal of Environmental Psychology*, 30, 1-10.
- Stokols, D., & Shumaker, S. A. (1981). "People in Places: A Transactional View of Settings". *Cognition, social behavior, and the environment*, 441-488.
- Talen, E., & Koschinsky, J. (2011). "Is Subsidized Housing in Sustainable Neighborhoods? Evidence from Chicago". *Housing Policy Debate*, 21(1), 1–28. doi:10.1080/10511482. 2010.533618

- Vaske, J. J., & Kobrin, K. C. (2001). "Place Attachment and Environmentally Responsible Behavior". *The Journal of Environmental Education*, 32(4), 16-21.
- Whyte, W. H. (1980). *The Social Life of Small Urban Spaces*.
- Whyte, W. H. (1988). *Rediscovering the Center*, University of Pennsylvania, Philadelphia.
- Williams, D. R., & Vaske, J. J. (2003). "The Measurement of Place attachment: Validity and Generalizability of a Psychometric Approach". *Forest science*, 49(6), 830-840.
- Williams, D. R., Patterson, M. E., Roggenbuck, J. W., & Watson, A. E. (1992). *Beyond the Commodity Metaphor: Examining Emotional and Symbolic Attachment to Place*". *Leisure sciences*, 14(1), 29-46.